

14. *Poda Endre*: Sopron szabad királyi város monográfiája. I–II. Forráskiadvány. 1890.
15. *Raab Antal*: A „honi erdők” állapotja. Századunk. 1839. 2. évf. 75. sz. (szept. 19) és 1840. 3. évf. 40. sz. (máj. 18).
16. *Tagányi Károly*: Erdészeti Oklevéltár I–III. Bpest, 1896.
17. *Tamás József*: A Soproni hegyvidéki erdők történelmi fejlődése, leírása stb. Kézirat. Sopron. 1955.
18. *Zügn Nándor*: Soproni erdészeti régiségek. Soproni Szemle. 1938. 2. évf. p. 31–51.

1966. XX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Kristó Gyula: A Csákok és a Kőszegiek harca Sopron megyében

331 Kristó Gyula: A Csákok és a Kőszegiek harca Sopron megyében

„Ahol Csák Péter fia volt, ott Henrik bán fiai nem lehettek. Ők csak az egymás elleni harcban találkozhattak.”¹⁽⁵⁹⁾ A „halálos gyűlölet és ellenségeskedés a ...Német-Újváriak és... Csákok közt, mely atyáról fiúra szállván, nem egy talányos eseményt megfejt e két család történetében.”²⁽⁶⁰⁾ A polgári historiográfia – amely nagy részletességgel, gazdag anyag felsorakoztatásával vázolta fel Magyarország 13. század végi, 14. század eleji történetét, így a Csákok és a Kőszegiek (= Güssingiek, Németújváriak, Henrik-fiak) harcának egyes fázisait, eseményeit is – megelégedett a felszíni jelenségek rögzítésével, nem tudta, szemléleténél, korlátainál fogva nem is tudhatta felfedni a mélyebben fekvő anyagi viszonylatokat, a gazdasági és társadalmi érdekeket és igényeket.

Jelen dolgozatunk megkísérli a Csákok és a Kőszegiek – eseménymenetet tekintve ismert és feldolgozott – harcának, e harc egy kicsiny, egyetlen megyére korlátozódó szférájának *anyagi indítékú* magyarázatát adni.

A 12. században Magyarországra bevándorolt Héder-nem egyik ágát képező Kőszegiek³⁽⁶¹⁾ centrális területét a Vas és Sopron megyék nyugati összeszögellésénél egy csoportban fekvő Kőszeg, Szentvid, Borostyánkő (Bernstein Perestyén) és Kertes képezte.⁴⁽⁶²⁾ A honfoglaló ősökkel büszkélkedő Csák-nem nemzetségi fészke ugyan a Fejér megyei Csákvárott volt,⁵⁽⁶³⁾ de a Kőszegiekkel harcban álló Trencsényi-ág⁶⁽⁶⁴⁾ területi expanziója során még Csák Péter halála (1284) előtt elérte az országhatárt képező Morva folyót,⁷⁽⁶⁵⁾ a centrum Nyitra megyébe tevődött át.⁸⁽⁶⁶⁾ Az 1270-es években tehát a Kőszegiek

központja Vas (és kis részben Sopron), a Csákoké Nyitra (és talán Komárom⁹⁽⁶⁷⁾) megye területén feküdt. A 13. század második felében jelentkező, a tartományúri hatalom kiépítése irányába ható tendenciák realizálási kísérletei során természetesen azok a területek ³³²váltak elsősorban a Csákok és a Kőszegiek harcainak színterévé, amelyek szabad prédául kínálkoztak számukra, amelyek a két család „törzs-tartományai” között terültek el, vagyis Pozsony, Moson, Veszprém – és Sopron megye területe.¹⁰⁽⁶⁸⁾ *Szükségszerű volt*, hogy a déli irányban terjeszkedni akaró Csákok és centrális birtokaikkal északról határos területeket hatalmukba keríteni igyekvő Kőszegiek *Sopron megyében* vívják meg csatájukat a megye feletti uralomért. Ilyen módon – több más közigazgatási egységhez hasonlóan – Sopron megye is mintegy „erővonalaiba” került a territoriális hatalom kiépítésén, rendelkezési körük területi megnagyobbításán fáradozó két család ádáz harcának.

A Csákok és a Kőszegiek Sopron megyéért folytatott harcát bizonyítja a megye ispáni (főispáni) tisztségéért folyó „kötélhúzás”. Érdekes végigfutni a soproni ispánok – természetesen kivonatos – névsorán:

1. 1273. június 7. – 1274. szeptember 25.: Kőszegi Iván (= János).
2. 1274. november 27. – 1275. június 4.: Csák Péter.
3. 1275. június 17. – 1275. szeptember 27.: Kőszegi Miklós.
4. 1275. december 4. – 1276. július: Csák Péter.
5. 1276. augusztus 9. – 1277. január 17.: Kőszegi Miklós.
6. 1277. november 10. – 1279. október 16.: Csák Máté.
7. 1282. augusztus 25-én: Csák Máté.
8. 1287. június 8. – 1288. augusztus 8.: Kőszegi Iván.
9. 1291. február 22. – 1292. augusztus 4.: Kőszegi Iván.
10. 1295. november 25-én: Kőszegi Iván.¹¹⁽⁶⁹⁾

³³³E lista – egyelőre – két fontos következtetés levonásához nyújt lehetőséget. Egyrészt: mind a Csákok, mind a Kőszegiek igényelték a megye feletti uralmat, nyilván nem véletlenül kérték e megye ispánságát,¹²⁽⁷⁰⁾ illetve nem véletlenül tartották meg nádori méltóságuk mellett a soproni főispáni tiszteletet. Másrészt: mint ispánok befolyást gyakorolhattak megyéjükre,¹³⁽⁷¹⁾ közigazgatási funkciójukat is felhasználva gyarapíthatták hatalmukat. A Csák- és a Kőszegi-család *gyakori soproni hivatalváltása* mindenestre kettejük elkeseredett birkózására enged következtetni.

A harc azonban szélesebb skálán mozgott, hiszen nyilvánvaló: a gyakran változó soproni főispáni méltóság nem jelenthetett abszolút és huzamos ideig tartó uralmat a megye területén egyik család számára sem. A harc megnyerése, a megye feletti hatalom biztosítása nem elsősorban a közigazgatási funkció betöltésén múlt, hanem sokkal inkább a *föld birtoklásán*, a jelentős földterületekkel, nagyobb birtoktestekkel rendelkező nemesek állásfoglalásán. A felszínen is nyíltan megmutatkozó, a Sopron megyei ispánság betöltése körüli gyakori ingadozásban plasztikusan észlelhető harc mellett már korántsem ilyen világosan látható küzdelmet folytatott a két család a megye földbirtokosainak *szervienseikké, familiárisaikká* tételéért. A szerviens katonáskodott az oligarcha magánhadserégében, tehát növelte ura katonai potenciálját, offciálisként kezelte az oligarcha hatalmas birtokait és eme birtokokkal egységesülő

szervienseket, tehát gyarapította ura gazdasági erejét.¹⁴⁽⁷²⁾ A Csákok és a Kőszegiek közti harc végső kimenetele – megítélésünk szerint – a nemesek szervienseké tételeitől, a *szerviensek megnyerésétől* függött. E két család Sopron megyei – de nyilván más megyebeli – viaskodása is tulajdonképpen a Sopron megyei nemesek megszerzéséért, maguk mellé állításáért folyó harc volt.

Ebben a küzdelemben nagy szerep jutott a Sopron megyében őshonos, ott kiterjedt birtokokkal rendelkező Osl-nemzetségnek.¹⁵⁽⁷³⁾ Az Oslók kulcspozíciója abban állott, hogy mint a legerősebb Sopron megyei nemzetség hatottak a **334** megye többi, kisebb birtokú és súlyú nemeseire, állásfoglalásuk – éppen azért, mert, mint látni fogjuk, nekik is voltak szervienseik – meghatározó volt a megye birtokos, jobbágynépességgel rendelkező elemeire, s így közvetve szinte az egész megyére. A Csákok és a Kőszegiek Sopron megyei harca ilyenformán elsősorban az *Oslók helyzetéből*, egyik vagy másik félhez való csatlakozásukból állapítható meg.

Egy év nélküli, de 1278-ra datálható oklevél¹⁶⁽⁷⁴⁾ szerint (az Osl nembeli) Péter fia: Súr comes, kaboldi castellanus (várnagy) közli M(áté) soproni, mosoni és bányai ispánnal, hogy rendeletére Tóttelek (Thoutteluk) földet visszaállította az Osl nembeli Móric fia: Móric comes számára. Az oklevélben előforduló, Csák Mátéra vonatkozó „uestre Dominacionis” (= uraságtoknak) kifejezés mint a szeniortól való függés szakkifejezése félreérthetetlenül mutatja, hogy a kaboldi várnagyként fontos pozíciót betöltő Súr Csák Máté szerviense volt.¹⁷⁽⁷⁵⁾

Egy szintén év nélküli, Karácsonyi János szerint 1278. december 10-én kelt oklevél¹⁸⁽⁷⁶⁾ arról tudósít, hogy Máté nádor, somogyi és soproni ispán, a kunok bírása – a király parancsára – az Osl nembeli Móric comest a kereki nemesektől pénzen vásárolt Tóttelek (Touthteluk) föld birtokába beiktatta. Mivel e föld – az előző oklevél tanúsága szerint – már korábban visszaállított Móric comes számára, a Csák Máté általi eme újabb beiktatás, egyáltalán a nagyon elfoglalt nádor feltűnő gondoskodása mindenképpen gyanút keltő. Noha tudomásunk van arról, hogy Máté éppen ekkortájt generalis congregatio miatt Sopronban tartózkodott,¹⁹⁽⁷⁷⁾ mégis hajlunk afelé, hogy a nádor Móric comes iránti eljárása szerviensei viszonylatot takar, hiszen csak egy szeniornak, dominusnak lehetett elsőrendű érdeke, hogy familiárisa mielőbb szerzett földje birtokába juthasson, hiszen a szerviense földjével ura javadalmi is gazdagodtak.

1279-ből arról értesülünk,²⁰⁽⁷⁸⁾ hogy IV. László király érdemeiért a Sopron megyében lévő Dág (Daag; ma Ágfalva) birtokkal adományozta meg az Osl nembeli Péter fia: Dénest, aki részt vett az 1278. évi dürnkruti (morvamezei) csatában, és ott lováról lebukott urát (dominum suum), Máté nádort, a királyi sereg akkori vezérét véreinek omlásával mentette meg.²¹⁽⁷⁹⁾ Az oklevél megfogalmazása, a Péter fia: Dénesnek Mátéhoz való viszonyára utaló „dominum suum” kifejezés²²⁽⁸⁰⁾ kétséget kizáróan jelzi, hogy Dénes Csák Máté szerviense volt.

Mint már említettük, Csák Máté mint nádor – de egyszersmind soproni ispán is – 1278 őszén személyesen járt Sopronban, ott általános megyei gyűlést (generalis congregatio-t) tartott. Maga az a tény, hogy Máté megjelenhetett a városban, arra mutat, hogy nem kellett tartania a Kőszegiektől, vagyis hogy erős befolyással rendelkezett mind Sopron városában, mind pedig a megyében. Eme generalis congregatio alkalmával Máté nádor lefejeztette az egykori **335**soproni várnagyot, Pétert, és elkobzott birtokai közül a balfi (Wolf-i) szőlőt (az Osl nembeli) Beled fia: Beled (Belud) comesnek adta.²³⁽⁸¹⁾ Máté eme gyors birtokadományozása arra mutat, hogy a nádornak érdekében állott az Osl nembeli Beled javainak növelése,²⁴⁽⁸²⁾ aki Csák Máté híve, – feltehetőleg – szerviense lehetett.

1280-ban IV. László király a Sopron megyei Kabold várat összes tartozékaival együtt hűség

szolgálataikért a Csák nembeli Márk fiainak: István bakonyi ispánnak és Péternek adományozta.²⁵⁽⁸³⁾

Adataink alapján semmiképpen sem látszik elfogadhatónak Belitzky véleménye, miszerint Sopron megye birtokos családjai (már az 1270-es években) a Kőszegiek oldalára álltak vagy kényszerültek.²⁶⁽⁸⁴⁾ Ellenkezőleg: a fenti bizonyító anyag birtokában sokkal inkább az valószínű, hogy a megye, illetve a megyében birtokaira és hatalmára nézve vezető szerepet betöltő Osl-nemzetség az 1270-es években *a Csákok befolyása alatt állt*, a megye területe – legalábbis nagyjából – *a Csákok hatalmi szférájához tartozott*, s a Kőszegiek számottevőbb megyebeli térnyerése – mint ezt alább bizonyítani kívánjuk – csak az 1280-as években vette kezdetét.

1281. évi adat szerint²⁷⁽⁸⁵⁾ bizonyos birtokügylet bonyolódott le Kőszegi Henrik bán fia: János nádor és az Osl nembeli Péter comes fiai: Gergely és András között.

1283 végén IV. László király Kőszegi Henrik fiai ellen vonult.²⁸⁽⁸⁶⁾ Az Oslok nem a Kőszegiekhez csatlakoztak, hanem a király seregébe álltak, részt vettek a király által sikertelenül vívott Bernstein ostromában.²⁹⁽⁸⁷⁾

Egy 1284. április 4-én kelt oklevél³⁰⁽⁸⁸⁾ arról tudósít, hogy (az Osl nembeli) Herbord fia: Herbord comes rokonának, Osl fia: Osl mesternek 25 márkával tartozik; e pénzt Osl mester fogja kifizetni néhai Henrik bán fia: Jánosnak a következő május 1-én Herbord comesért.

Ezt a tényt egy 1284. április 16-i oklevél³¹⁽⁸⁹⁾ világítja meg. Ebből arról értesülünk, hogy (az Osl nembeli) Herbord comes fia: Herbord mester ama nyilvánvaló szűkös helyzete miatt, melyet *Henrik fia: János mester általi fogsága* révén szenvedett el, a zálogként nála lévő Széplak³²⁽⁹⁰⁾ (Zeplak) falubeli birtokrészt 32 márkáért Osl bán fiainak: Jakab comesnek és Osl mesternek zálogba adja.³³⁽⁹¹⁾

336Egy 1287-ből származó királyi oklevél szerint³⁴⁽⁹²⁾ Borostyánkő ostromakor (tehát 1284 elején) Kőszegi Henrik bán hűtlen fiai: Iván és Miklós nemcsak Herbordot fogták el, hanem – rajta kívül – az Osl nembeli Imre mester fia: Gergelyt és Péter fia: Andrást is. Közülük Gergely 200 márka lefizetésével mentette ki magát a fogságból.³⁵⁽⁹³⁾

Ezek az adatok minden kétséget kizáróan bizonyítják: az 1280-as évek elején a Kőszegiek Sopron megyei térnyerése még nem járt számottevő eredménnyel, *a Kőszegieknek nem sikerült* szervienseikké tenni az Oslokat. Mindenesetre az a tény, hogy az Oslok közül többen fogságot szenvedtek el a Kőszegiek részéről, arra enged következtetni, hogy a Henrik-fiak a *megfélemlítés* eszközétől sem riadtak vissza az Osl nembeliek megnyerése érdekében. Ez irányba mutat a Kőszegiek ama lépése is, hogy Borostyánkő 1284. évi ostroma után az Osl-birtokokat pusztították.³⁶⁽⁹⁴⁾

A Kőszegiek erőszakos akciói – úgy tűnik – nem maradtak eredmény nélkül. Egy 1285. évi adat³⁷⁽⁹⁵⁾ arról tudósít, hogy amikor néhai Henrik bán fia: Miklós nádor megajándékozta a kedhelyi apátságot, tanúi között „cari nostri” (= kedveseink) jelöléssel az Osl nembeliek közül is többen szerepeltek: Péter fiai: Gergely, András és Súr, valamint Herbord comes: A „cari nostri” kifejezés félreérthetetlenül amellől szól, hogy a Kőszegiek megfélemlítést – alkalmasint erőfitogtatást – célzó akciói: a fogva tartások és a dúlások *sikerre vezettek*, az Oslok közül többen *a Kőszegiekhez csatlakoztak*.³⁸⁽⁹⁶⁾ A tanúk névsorában szereplő, tehát a Kőszegiek mellé állt Oslok közül ketten, Péter fia: András és Herbord comes éppen a megelőző – 1284. – évben szenvedtek fogságot a Kőszegiek részéről. Csatlakozásuk a Kőszegiekhez nyilván a megfélemlítés, a fogság eredménye. A tanúk listájában szintén előforduló Péter fia: Súr azonos azzal a Súr comesszel, aki 1278-ban kaboldi várnagy és mint ilyen Csák Máté szerviense volt.³⁹⁽⁹⁷⁾ Súr – az 1270-es évek végén a

Csákok mellett állott, majd az 1280-as évek közepén a Kőszegiekhez csatlakozott nemes – példája világosan bizonyítja: *a Kőszegiek jelentős mérvű Sopron megyei térhódítása 1285 tájára tehető.*

Az Osl nembeliek – legalábbis a nemzetség egyes tagjai – nem tartottak ki állhatatosan a Kőszegiek mellett. III. András király 1297-ben a soproni vár Szár (Zaar; ma Szárföld) nevű földjét adta annak az Osl nembeli Osl comesnek, aki a Henrik-fiak társaságát (societate) elhagyta, és a királyhoz csatlakozott.⁴⁰⁽⁹⁸⁾

A 14. század elején a Kőszegiek megszilárdították pozícióikat Sopron megyében. 1306-ban Osl nembeli András comes fiai: András és János Hidegség (hydegysg) és Homok (homuk) nevű birtokaik negyedrészt Henrik fia: Iván nádornak elzalogosították.⁴¹⁽⁹⁹⁾ 1318-ból arról értesülünk, hogy Károly Róbert király ³³⁷az Osl nembeli (Németi-ághoz tartozó) Péter fia: Péter comestől, Dénes fiai: Istvántól és Dezsőtől, Domokos fia: Miklóstól hűtlenségük miatt (azaz nyilván azért, mert a lázadó Kőszegiekkel tartottak⁴²⁽¹⁰⁰⁾) elvette birtokaikat.⁴³⁽¹⁰¹⁾ Azt, hogy a Csákokat az idők folyamán a Kőszegiek váltották fel Sopron megyében, éppen ez az adat bizonyítja frappánsan. Amíg Dénes 1278–1279-ben Csák Máté szerviense volt, addig ugyanezen Dénes fiai az 1310-es években a Kőszegiek hűségesei voltak.

*A Csákok és a Kőszegiek között a Sopron megye feletti hegemóniáért folyó harcot az utóbbiak nyerték.*⁴⁴⁽¹⁰²⁾ Ebben a vonatkozásban már igaznak kell elfogadnunk Belitzky János megállapítását: a 14. század első évtizedei még fokozottabban a Kőszegiek korát jelentik a megye történetében.⁴⁵⁽¹⁰³⁾ A Kőszegiek Sopron megyei győzelmét jól példázza az Osl nembeli Imre fia: Lőrinc pályafutása, aki emelkedését, pozícióit, hatalmát teljesen a Kőszegieknek, dominusainak köszönhette.

1313-ban Lőrinc hegykői (Igu-i) comes,⁴⁶⁽¹⁰⁴⁾ azaz nyilván a Kőszegiek hegykői várnagya.⁴⁷⁽¹⁰⁵⁾ Az 1310-es években kanizsaszegi (ma Nagykanizsa) várnagy, zalai alispán volt, mert Kanizsaszeg vára, melynek várnagyi tisztét viselte, a Kőszegieké volt, és 1312–1320 között a Héder nembeli Miklós és András voltak a zalai főispánok.⁴⁸⁽¹⁰⁶⁾ 1314-ben Lőrinc és testvérei kegyesen visszakapták a Kőszegiektől a Rábaközben lévő Sobor (Sobur) nevű örökölt birtokukat.⁴⁹⁽¹⁰⁷⁾ Lőrinc tehát – testvéreivel együtt – kétségtelenül a Kőszegiek familiárisa volt.⁵⁰⁽¹⁰⁸⁾

A harc az 1300–1310-es években – éppen a Kőszegiek szervienseként magas polcokra jutott Lőrinc pályájából állapítható ez meg – „véglegesen” a *Kőszegiek javára* dőlt el. S hogy a két hatalmas erejű, tartományúri hatalmat kiépített család birkózásából miért éppen a Kőszegiek kerültek ki győztesen, ³³⁸azt több tényező magyarázhatja. Feltétlenül szerepet játszott a Sopron megye feletti hegemónia elnyerésében *területi közelségük*: a centrális birtokaikkal, váraikkal Vas megyében rendelkező Kőszegiek sokkal intenzívebben tudtak foglalkozni Sopron megyével, mint a Csákok, akik a 13–14. század fordulóján Trencsénben építették ki központjukat,⁵¹⁽¹⁰⁹⁾ tehát még messzebb kerültek Soprontól. A Csákok esélyeit tovább rontotta, hogy a 14. század elején Pozsony osztrák uralom alá került,⁵²⁽¹¹⁰⁾ ilyen módon a Csákok elvesztették közvetlen szomszédságukat Sopron megyével. Mint a fentebb általunk felsorakoztatott okleveles anyagból nyilvánvaló, a Kőszegiek Sopron megyei térhódítása az 1280-as évek derekán kezdődött. Ez – és nyilván a Kőszegiek „végleges” győzelme – közvetlenül azzal kapcsolatos, hogy az 1280-as években néhány évre a *Kőszegiek egyedül maradtak a porondon*, Csák Máté és Csák Péter 1284 táján elhaltak,⁵³⁽¹¹¹⁾ Csák Péter fia: Trencsényi Csák Máté pedig csak az 1290-es évek elején jelent meg cselekvő személyként a történelem színpadán.⁵⁴⁽¹¹²⁾

Adatainkból az is kétséget kizáróan igazolható, hogy az Osl nehezen, hosszú vajúdság után csatlakoztak csak a Kőszegiekhez. Még inkább alátámasztja eme megállapításunk helyességét az a tény, hogy az Osl-nemzetség egyes tagjai még az 1290-es években sem kapcsolódtak szoros szálakkal a Kőszegiekhez,

illetve ekkor lazítottak kötelékeiken.

Mindeme tények óvatosságra intenek bennünket a 14. század első évtizedeit illetően is. Noha kétségtelen, hogy akkor az Osl-nemzetség legtöbb tagja a Kőszegiek famíliájába tartozott, a lánc mégsem lehetett erős, a kötelék mégsem volt szoros. Amikor az 1310-es évek derekán Kőszegi András felkelt Károly Róbert ellen, az Oslók nem csatlakoztak a lázadó Kőszegihez, azaz nem rántották magukat a mélybe, hanem *a király mellé álltak*.⁵⁵⁽¹¹³⁾ Megkockáztathatjuk, hogy az Osl nembelieknek a király oldalára való felsorakozása tudatos tett lehetett: azt természetesen nem láthatták, hogy a király és a lázongó tartományurak harcában a király képviselte a haladást, de arra könnyen rájöhettek – különösen 1312, a rozgonyi csata, az Aba nembeli Amadé és cinkosai veresége után –, hogy a Kőszegiektől többé nincs mit várniok, életüket, jövőjüket, felemelkedésüket *csak a király* biztosíthatja.

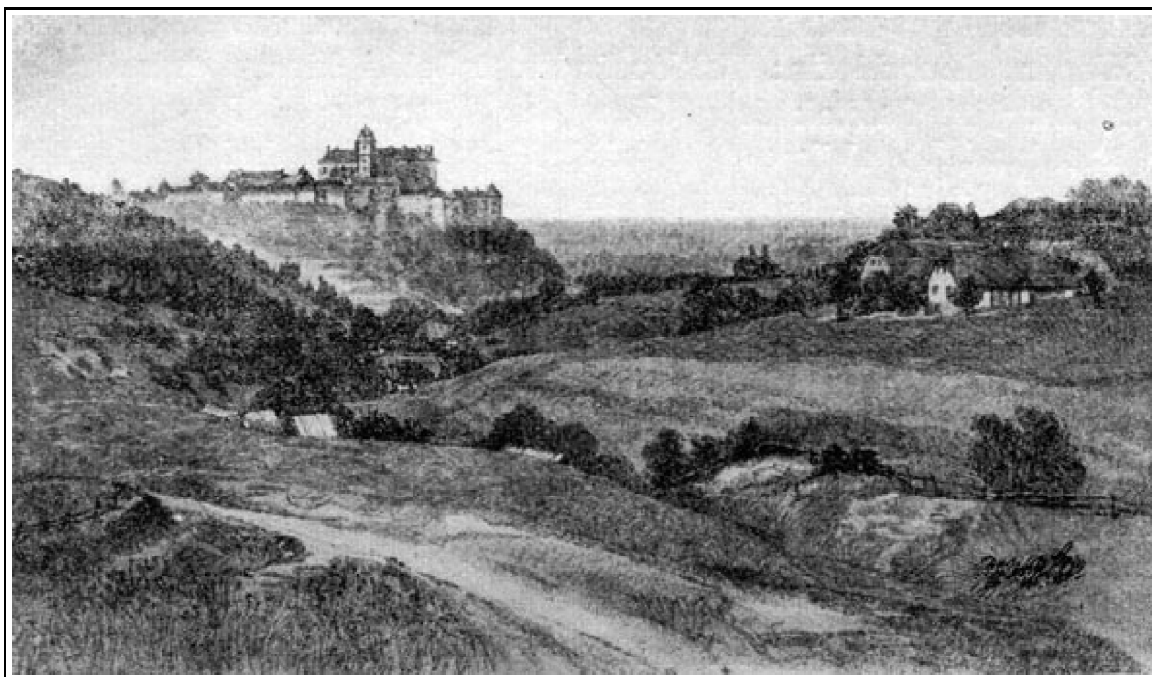
Az Oslók pályájának eme 180 fokos fordulata annak a Lőrincnek a példáján látható legtisztábban, aki az 1310-es évek első felében még a Kőszegiek hűséges szerviente, hegykői és kanizsaszegi várnagya volt. Egy 1319. évi oklevél szerint⁵⁶⁽¹¹⁴⁾ Károly Róbert megjutalmazta Imre fia: Lőrinc mestert, aki a lázadó Kőszegi András megsegítésére Ausztriából jött németek ellen *szervienteivel* **339***együtt*⁵⁷⁽¹¹⁵⁾ dicséretesen harcolt a király oldalán. 1321-ben Lőrinc annak a Zala megyének lett főispánja,⁵⁸⁽¹¹⁶⁾ amelynek élén korábban éppen a Kőszegiek álltak. 1321. évi adat⁵⁹⁽¹¹⁷⁾ arról tudósít, hogy a lázadó Andrást megsegítő németek ellen Lőrinc derekasan küzdött *szervienteivel együtt*, s ezért a királytól azt a Kanizsaszeg várat nyerte ajándékba, amelynek előző urai éppen a Kőszegiek voltak, s amely vár nevet adott Lőrinc leszármazottainak.⁶⁰⁽¹¹⁸⁾ S abban feltétlenül van valami szimbolikus, hogy a korábban a Kőszegieknek szervientsükként szolgáló *Osl nembeli* Lőrinc lett a később *nagy hatalmú*, hatalmával a Csákokra és a Kőszegiekre emlékeztető *Kanizsai-családnak* a megalapítója.

És ezzel véget is ért a Csákok és a Kőszegiek Sopron megyei harca. Az 1270-es években a megyében a Csákok jutottak nagy befolyáshoz, az ősi soproni nemzetség, az Oslók néhány tagját szervienteikévé tették. Az 1280-as évek közepén a Csákoknak a megyéből történt – kényszerű – távozásával helyükbe a Kőszegiek léptek, hosszas és erőszaktól sem mentes szívós fáradozásaikkal hatalmi körökbe vonták az Oslók jelentős részét. A láncszem ott szakad el, ahol a leggyengébb. Sopron megyében nem lehetett erős az Oslokat a Kőszegiekhez fűző familiárisi kötelék, mert az 1310-es évek második felében gyorsan felbomlott, s 1321-ben a Kőszegiek egykori kanizsaszegi (zalai) tartományán egy Osl birtokol. (Különös játéka a sorsnak, hogy az egykor hatalmas Csák-család utolsó sarja, Máté, 1321-ben halt meg,⁶¹⁽¹¹⁹⁾ s hogy Máté domíniuma ellen éppen egy soproni főispán, Amadé fia: Miklós indította el a király számára diadalmas katonai akciót.⁶²⁽¹²⁰⁾ *A Csákok és a Kőszegiek harcát a király nyerte meg és az Oslók (a Kanizsaiak), akik szeniorjaikkal együtt nem hulltak legyőzöttként a porba*, hanem a királlyal szövetségben győztek szeniorjaik felett, hogy azután káprázatos magasságokba törjön csillaguk, s hogy – még száz évnél sem kellett elmúlnia – egyikük a koronás király (Zsigmond) fogsága idején a törvényes király ellenében már szinte királyi jogokat vindikáljon magának. Ez azonban már nem szimbólum, nem a sors különös játéka. Ez törvényszerű folyamat, ez a feudalizmus vaskövetkezetességgel érvényesülő törvénye: „évszázados ide-oda játék: a hűbéresek vonzódása a királyi központ felé, amely egyedüli védelmezőjük külső ellenség és egymással szemben, és a központtól való eltávolodás, amibe ez a vonzódás szüntelenül és elkerülhetetlenül átcsap...”⁶³⁽¹²¹⁾

1966. XX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Kristó Gyula: A Csákok és a Kőszegiek harca Sopron megyében / Der Kampf der Familie Csák und Kőszegi im Komitat Ödenburg

340 Der Kampf der Familie Csák und Kőszegi im Komitat Ödenburg

In der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts versuchten die beiden Familien Csák und Kőszegi ihre erblandschaftliche Macht auszubauen. Ihr Anspruch wird durch den Kampf um die Würde des Ödenburger Gespans gekennzeichnet. Zur Gewinnung der tatsächlichen Macht im Komitate, mussten sie in erster Linie das uralte Osl-Geschlecht unter ihre Lehenshoheit zwingen. Das ist zwar gegen Ende der 1270-er Jahre der Familie Csák gelungen, aber auf die Dauer konnten sie ihre Positionen im Komitate nicht behaupten. Um die Mitte der 1280-er Jahre trat die Familie Kőszegi an ihre Stelle, die die Familien des Geschlechtes Osl in zähem Kampf unterwarf und so das Komitat unter ihren Machtbereich brachte. Ihre Macht war aber im Komitate nicht langanhaltend. Ein Angehöriger des Geschlechtes Osl, Lőrinc, der Stammvater der Familie Kanizsai, schied aus der Familie Kőszegi aus, schloss sich dem König an, nahm an der Niederwerfung der Familie Kőszegi, seiner einstigen Herren, die gegen den König aufstanden, teil. Den Kampf zwischen den Familien Csák und Kőszegi gewann eigentlich der König, der die ihm treuen Kanizsais erhob. Nach kaum hundert Jahren wird diese Familie an Macht ausserordentlich zugenommen als Rivalin der königlichen Macht, auftreten.

Borostyánkő (Bernstein) látképe